

eddei költészetet. S így e költészetnek újból áttanulmányozása s az abban netalán összevegyült mythikus, ókori és bibliai elemek pontos megkülönböztetése, — s ennek kapcsában a germán mythológiának teljes revíziója a germán philologia egyik legfontosabb, de egyszersmind legnehezebb feladata.

DR. HEINRICH G.

Altdeutsche und altnordische Heldensagen. Übersetzt von *F. H. von der Hagen*. III. Bd. Völlig umgearbeitet von *Dr. A. Edzardi*. Stuttgart, 1880. LXXX. és 438. l. Ára 60 mk.

E kitünő, beható tanulmányokon alapuló és azért tudományos értékű fordítás legnagyobb része Edzardi műve, ki Hagen régi (1815-ben megjelent) fordítását csak itt-ott használta föl; a munka, mai alakjában azért az ő önálló művének tekinthető. A kötet tartalmát a germán mondák három igen fontos forrása képezi, a *Volsunga- és Ragnar-saga* és *Nornagest története*. A Nibelung-énekben összefoglalt mondák északi forrásai közül, az eddai dalok mellett, az itt lefordított sagák a legfontosabbak.

A *Volsunga- és Ragnar-saga* csak egy XIV. századi (kopenhágai) pergamentkéziratban maradt fenn; a *Nornagest* történetét két kéziratban birjuk, melyeknek egyike a XIV. század közepéből, másika ugyanazon század végéről való.

A *Volsunga-saga*, mely Sigfrid szüleinek s rokonainak, Sigfridnek magának és leányának történetét tartalmazza,¹⁾ jó részben az Edda dalain alapszik. E dalok nem valóságos, eredeti népdalok, hanem ily népdalok töredékei, melyeket a szkald műköltészet átalakított, de népies jellegétől teljesen meg nem fosztott. Korra s értékre nézve igen különbözők; általában meglehetősen pontossággal állíthatni, hogy mai alakjukban a X. századból valók, a mi nem zárja ki azt, hogy egyes dalokban régibb, másokban újabb népdalok maradványai ne foglaltatnának. Az is valószínű, hogy e dalok (mai alakjukban) Izland szigetén jöttek létre, bár egynémelyikről lehetséges, hogy Norvégiában vagy egy britt szigeten (Irlandban) keletkezett. A mai eddai gyűjtemény 1240 körül jött létre: a gyűjtő (nem Saemund, kitől az Eddát nevezik) feljegyezte a nép száján élő, előtte ismeretes teljes dalokat; a melyeket csak részben ismert, azokból csak azon versszakokat vette föl, melyeket teljesen és jól tudott, a többieket prózai elbeszéléssel

¹⁾ Az 1. fejezet szól Sigiről, Odin fiáról, a 2-dik Sigi fiáról Reriről és ennek fiáról Volsungról, a 3—12-dik Volsung fiáról, Sigmundról, a többi fejezetek Sigurdról, Sigmund fiáról.

helyettesítette. A hősdaloknál (ellentétben a mythikus dalokkal) e prózai részletek oly terjedelmesek, hogy voltaképen e prózai elbeszélés tetszik fődolognak s a közlött versek csak közbeszúrt idézeteknek; azért szokták némelyek e hősdalokat «kis sagáknak» nevezni, melyekbe a szerző a nép száján élő dalokból (az elbeszélés keretébe illő) egyes versszakokat felvett.

Az Edda dalai csak egy főkéziratban maradtak reánk, ez is igen rongált állapotban; nemcsak szövege hézagos és töredékes, hanem a kéziratból magából is hiányzik egy, nem tudjuk, hány lapra terjedő, de — úgy látszik — nagyobb darab. E hézagokat betölti, persze a maga módja szerint, a Volsunga-saga, mely, a hol a fönmaradt forrásokhoz való viszonyát vizsgálhatjuk, forrásait híven, néha szószzerűen adja vissza. A hol forrásaitól eltér, ezt rendszerint két okból teszi: 1. összefüggő elbeszélést akar adni, s így kénytelen a különböző daloknak egymástól eltérő vagy egymással ellentétes részleteit összeegyeztetni, s a hol kisebb-nagyobb hézagok (pl. a cselekedetek indokolásában) mutatkoznak, azokat betölteni; 2. összefüggésbe akarja hozni a Ragnar-sagát a Volsunga-sagával, illetőleg a norvég királyi családot a volsungoktól (Sigurd családjától) származtatni. Ezért beszéli, hogy Sigurd és Brynhild viszonyából, melyet az eredeti monda mindig szűznek rajzol, egy leány, Aslaug, származott, ki azután, mint Ragnar Lodbrok neje, kapcsolul szolgál a volsungok és a norvég királyok közt, kik magukat Ragnartól származtatták.

Mint hogy a Volsunga-saga a reánk maradt forrásait, az érintett két pontot nem tekintve, igen híven követi, feltehetjük, hogy viszonya a reánk nem-maradtakhoz ugyanez volt, és ebben van épen e saga nagy fontossága: pótolja az elveszett eredeti népdalokat.

A *Ragnar-saga* ¹⁾ valószínűleg ugyanazon szerzőtől származik, ki a Volsunga-sagát írta, sőt valószínű, hogy a Volsunga- és Ragnar-saga *egy* munka, a mint a legrégebb kéziratban csakugyan egészen közvetlenül (ugyanazon a lapon) következik ez utóbbi a Volsunga-saga után. A Ragnar-saga is régi dalokon alapszik, melyekből azonban csak igen csekély töredékek maradtak fön.

A Volsunga-Ragnar-saga a XIII. század második felében, ponto-

¹⁾ Ragnar egy mythikus hős, kinek első nejétől két fia, második nejétől, Aslaugtól, Sigurd és Brynhilde leányától, négy fia van. Ragnar idősb fiai elesnek Eystein, a svéd király, ellen viselt csatákban, mire Aslaug fiai mostoha testvéreiket megbosszúlják s azután egész Európát bejárják.

sabban 1255 és 1290 közt keletkezett, még pedig valószínűleg a norvég királyok udvaránál, sőt talán a királyi család megbízásából. Meglehet, hogy a munka Hakon Hakonsson királynak (+ 1263), ki a költészetet s irodalmat kedvelte és pártolta, felszólítására íratott. Szerzője alkalmasint izlandi ember volt.

*Nornagest története*¹⁾ szintén az eddai dalokon alapszik. E műből különben csak a III—VIII. fejezetek tartalmazzák Nornagest elbeszéléseit (Sigurdról s köréről), a IX. fejezet azután átmenetet képez a terjedelmes Olaf Tryggvason-ságához. A munka a XIV. század első éveiben keletkezett.

E három munkában birjuk (az eddai dalokkal együtt) a *Nibelungmonda északi alakját*. E monda ugyanis hármas alakban maradt reánk: 1. alnémet alakban, az 1250 után írt Thidrek-ságában; 2. felnémet alakban, a Nibelung-énekekben, és 3. északi alakban, az Eddában és az előttünk fekvő három ságában. Az első kettő tehát a mondának német, a harmadik annak skandináv alakja.

E források alapján a Sigfrid-monda fejlődését a következőkben foglalhatni össze.

A Sigfrid-monda legrégebb alakja egy természeti mythusz; a hős Wodánnal (ill. ez istennek egy fővonásával) azonos. A mythusz alapvonásai a következők: Sigfrid az erdőben nő fel, megöli (egy bizonyos karddal) a sárkányt, megnyeri a kincset és megszabadítja a szűzet. Később dæmonikus lényeknek, a nibelungoknak hatalmába kerül, kik őt varázserővel (varázsitalal) hálójukba csalják, a megszabadított szűzet maguknak tartják meg, Sigfridet megölik s kincsét is magukhoz ragadják.

E mythusz idővel mind emberibb alakot nyert, mind inkább mondává lett. A Nibelungok rajnai királyokká lesznek, csak Hagen marad félig dæmonikus alak (Gunther *fél*-testvére). Grimhild-Gudrun is kétségtelenül dæmonikus lény volt, ki Sigfridet varázsszal magához bilincseli; a feledés pohara, melyet Sigfriddel megítat, eredetileg bűvös szerelem pohara volt. A dæmonikus nőből idővel gyönyörű királyleány lett, s a dæmonikus hatalom egészen anyjára megy át. Innen

¹⁾ Olaf Tryggvason király udvaránál megjelen egy Gest nevű agastyán, kinek élete a nornáknak (a végzet istennőinek) határozata szerint (innen neve) egy gyertyához van kötve. Ha e gyertya végig égett, Gest meghal. A gyertya az ő birtokában van s így Gest már háromszáz évet élt, sokat látott és tapasztalt, miket Olafnak elmesél, többek közt Sigurd történeteit is.

van, hogy a német mondában a leánynak, a skandinávban pedig az anyának neve Grimhild.

Ilyen alakja lehetett a mythikus mondának, midőn a húnok Gundicariust, a burgundok királyát, 437-ben megsemmisítették és Attila 453-ban a nászjében Ildico (Hildico, Hilde) mellett meghalt. A monda felkapta és összefüggésbe hozta e két eseményt: Attila legyőzte a burgundokat s nőül vette a burgundi királyleányt, ki aztán testvéreinek vesztét bosszúlta meg férjén.

Most két monda állt egymás mellett: a rajnai nibelung királyoké és nőtestvéröké (Grim-) Hildeé, — és a rajnai burgundi királyoké, melynek főalakjai Gibich, Gunter, Giselher történeti fejedelmek és nőtestvérök Hilde volt. E két elbeszélés, a mythikus Sigfrid-vagy Nibelungmonda és a történeti burgundi monda, összeolvadtak, mit egyes szereplők azonos nevei megkönnyítettek, ill. közvetítettek. A kapocs, a két monda közt, a kincs lett: Sigfridet rokonai a kincs miatt gyilkolják meg, s Attila szintén e kincs miatt támadja meg a megöltnek sógorait.

Ily alakban jutott a monda a VI. század vége előtt Skandináviába, hol némely pontokban átalakult. A lényegesebbek a következők: 1. Kapcsolatba hozták a Nibelung-mondát a Helge-mondával. Helge szintén Sigmund fia (mint Sigurd) és megbosszúlja atyját. Ezt átruházták Sigfridre. — 2. Brynhildből kettős alak lett: valküria, kit Odin álomba sülyeszt. és királyleány. — 3. Hagen Gunter testvérévé lett s nemesebb jellem, mint Gunter maga. Dämonikus jelleme átment Guttormra, ki most Gunter *fél*-testvére.

Ez alatt a monda Németországban nagy átalakuláson ment át: az ártatlanul meggyilkolt Sigfridet most neje megbosszúlja saját testvérein, második férjének (Attilának) segítségével. Grimhildnek e tettéért bűnhődnie kell: Berni Detre megöli őt. — Ez alakjában, a monda, a IX. században újra átjut Skandináviába, hol a monda kettős alakja különböző dalokban s elbeszélésekben, némelyekben egymással zavarosan összekeverve, felismerhető. A mondának tehát kettős skandináv alakja Németországból származik,⁴⁾ mind a kettőben a monda régibb, mint a Nibelung-énekben.

³⁾ Különösen érdekesek a Volsunga-saga azon részletei, melyek a többi északi feldolgozásokban hiányoznak, de a *Nibelung-énekben megvannak*, melyek bizonyítják, hogy a saga szerzője — semmi esetre sem a Nibelung-éneket, de igenis azon dalokat, melyekből a reánk maradt Nibelung-ének keletkezett, ismerte. Csak egy-két példa a XXV. fejezet-

Így képzei *Edzardi* a Nibelung-monda eredetét és fejlődését, s tagadhatatlan, hogy felfogása szellemes és az egész mondai anyag beható ismeretén alapuló figyelemre méltó hypothezis, melyre különben nem sokára még bővebben visszatérek.

DR. HEINRICH G.

Geschichte der Karthager von *Otto Meltzer*. Erster Band. Berlin, Weidmann'sche Buchhandlung. 1879. VIII és 530 l.

Az előttiünk fekvő munka ezen első kötetéből ítélve, szerző Karthago történetét oly alaposan és kimerítően tárgyalja, hogy műve az összes, e nevezetes állam történetét tárgyaló eddigi dolgozatokat messze túlhaladja. Az eddigi munkák, melyek Karthago egész történetével foglalkoznak, egyrészt sokkal kisebbek, még *Davis*nak művét is ide értve, másrészt pedig, az ókori népek történetére irányzott eredményetlen kutatás valóban bámulatos eredményeinél fogva, elavultak és legalább részben hasznavehetetlenek, mint p. o. Böttcheré és Becker czikke az *Ersch és Gruber-féle Encyklopaediában*. *Meltzer* nagy szolgálatot tesz a tudománynak e művével, mely valósággal annyira lézagot pótló, hogy az ókori történet terén kevés van hozzá hasonló; a műnek belső becepe pedig, ha itt ott tán más eredményt is várhatnánk, olyan, hogy bátran sorolható a jelenkori történelmi irodalom jelesebb termékei közé.

A szerző több mint tíz évi munka után fogott műve megírásához. Tekintve, hogy feladata sikeres megoldásához nem volt eleendő az eredeti forrásokat, t. i. az ókori írókat, ismernie, hanem hogy

---

ből: «Egyszer azt mondta Gudrun (a németben Kriemhild) cselédjeihez, hogy nem lehet vig. Egy asszony kérdezte tőle, hogy mi búsítja? Gudrun azt felelte: „Szerencsétlen álmaim voltak; az bántja szívemet; fejtsd meg az álmot, mely után kérdezősködöl.“ Az asszony mondá: „Mond meg nekem s ne vedd szívedre, mert az ember mindig bajról álmodik.“ Gudrun felelé: „Ez az én álmom nem jelent vést. Azt álmodám, hogy szép sólymot láttam kezemen, melynek tollazata arany színű volt.“ Az asszony mondá: „Sokan hallottak szépségedről, bölcseségedről s neveltségedről: egy királyfi meg fogja kérni kezedet.“ Gudrun felelé: „Semmi dolog nem tetszett nekem jobbnak e sólyomnál, s mindenemet inkább hagynám, mint őt.“ stb. Nem-e teljesen Kriemhild álma ez a Nibelung-ének elejéből (13. s kk.)? És alább Brynhild újra megfejtí az álmot: Férvül nyered Sigurdot, birni fogod, de hamar el fogod veszíteni (Nib. 14.). Ugyan ily feltűnő megegyezést találunk a XXXVI. és XXXVII. fejezetekben, melyek a Sigurd sógorainak vesztét Atli udvaránál tartalmazzák.